

## Кәпқызы Е.

ф.ғ.к., аға оқытушы, Сулейман Демирел атындағы Университет,  
Қазақстан, Қаскелең қ., e-mail: Yessengul.kap@sdu.edu.kz

### РЕСЕЙ-УКРАИНА ҚАҚТЫҒЫСЫ: ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БАҚ КӨЗІМЕН

Бұл зерттеу Қазақстанда екі тілде (қазақ, орыс) жарық көретін қоғамдық-көпшілік газеттер мен веб-сайттарда Украина мен Ресей қақтығысының қалай көрініс тапқандығына контент және дискурс анализ жасауға арналды. Біз нысанаға алып отырған екі газеттің біреуі қазақ тілінде – «Жас Алаш» газеті, оппозициялық бағытты ұстанады. Екіншісі – орыс тілінде «Время» газеті. Газеттің меншік иесі – «Издательство «Время» ЖШС-і («Время» ААҚ-ының құқық иеленушісі).

Ал қазақстандық [www.abai.kz](http://www.abai.kz) сайты өзге мемлекеттік ақпарат құралдарымен салыстырғанда, әжептәуір еркін контент тарататындығымен ерекшеленеді. [www.abai.kz](http://www.abai.kz) сайты 2009 жылдан бері ақпарат таратып келеді. Және [zero.kz](http://zero.kz)-тегі рейтингі бойынша алғашқы жүздікке табан тірейді (2015 жылғы рейтинг бойынша).

Орыс тілінде ақпарат тарататын [www.vlast.kz](http://www.vlast.kz) сайтының да жекеменшікке тиесілі екендігі белгілі. Осы мақсатпен, төрт бірдей ақпарат құралы таңдалып алынды. Негізгі мақсат орыс және қазақ тілінде ақпарат тарататын басылымдардағы контенттің өзгешелігін сараптау.

Зерттеуде контент анализ әдісі қолданылды. Сондай-ақ, жекелеген мәтіндерге дискурс анализ да жасалды. 2014 жылдың ақпан айынан Ресей мен Украина арасында саяси текетірес басталғаны мәлім және сарапшылардың пікірі бойынша бұл оқиғаға қазақстандық баспасөз ресейлік саясат тұрғысынан баға беруге талпынған. Кейбір ақпарат құралдары өз бетінше ізденуге талпынғанымен, мемлекет тарапынан қойылған күшті цензура оқиғаға тәуелсіз сарапшының көзімен баға беруге кедергі келтірді дейді олар. Сол себепті де, оқиғаға баға берудегі объективтілік пен субъективтілікті таразылау мақсатында, осы зерттеуді қолға алып отырмыз. Аталған газеттер мен сайттарда 2014 жылдың ақпан айынан желтоқсан айына дейінгі аралықты қамтыды.

Осы уақытта «Жас Алаш» газетінде Украина тақырыбында барлығы – 29, «Время газетінде» – 27 мақала жарияланған. Яғни, екі газеттегі мақалалар саны деңгейлес. [www.abai.kz](http://www.abai.kz) сайтында – жиыны 61, [www.vlast.kz](http://www.vlast.kz) сайтында – 37 мақала жарияланған. Демек, [www.abai.kz](http://www.abai.kz) сайтындағы мақалалар екі есеге жуық артық. Сонымен қатар, мақалаларда қолданылған лексикондар, мақаланың жазылу сипаты (оқиғаға баға берушілік), спикерлер (сарапшылар) және журналисттің жеке көзқарасы сарапқа салынды.

**Түйін сөздер:** Украина, Ресей, Жас Алаш, Время, Абай, Власть, шиеленіс, қазақстандық медиа.

Капкызы Ye.

Candidate of Philology science, Senior Lecturer, Suleyman Demirel University,  
Kazakhstan, Kaskelen, e-mail: Yessengul.kap@sdu.edu.kz

### Conflict between Russia and Ukraine in 2014: Kazakhstani mass-media view-point

This study is intended to analyze a discourse of the Kazakh and Russian language media outlets of Kazakhstan on the clashes between Ukraine and Russia occurred in 2014. The content of two Kazakh-language (pro-oppositional newspaper Zhas Alash and a government-inclining independent website [www.abai.kz](http://www.abai.kz)), and two Russian-language media outlets (Vremya newspaper and a [www.vlast.kz](http://www.vlast.kz) website) were analyzed. Both of the selected newspapers (Zhas Alash and Vremya) are private media outlets. The Kazakh-language website [www.abai.kz](http://www.abai.kz) is highlighted with spreading fairly free content in comparison to other media. However, recent years this website is extensively receiving government sponsorship and publishing paid materials promoting the government's actions. The Russian-language website [www.vlast.kz](http://www.vlast.kz) is also considered to be a private and an independent media outlet. The main purpose of this research is to evaluate the function of Russian and Kazakh-language mass media and the dissemination of information on Russian and Kazakh-language websites.

The political showdown between Russia and Ukraine erupted in February 2014. In the period from February to December 2014, Zhas Alash published 24 articles, while Vremya devoted 27 articles to this topic. Therefore, the level of interest to this issue by two newspapers was almost the same. In contrast, www.abai.kz has 61 publications, and www.vlast.kz has only 37 papers in the same period of time. This indicates that, in comparison to vlast.kz, the popular Kazakh-language website was particularly interested in this topic. In addition, the analysis of the lexicons used in articles, their attitude to the conflict (assessment of event), and the personal opinions of journalists gave interesting findings.

**Key words:** Ukraine, Russia, ZhasAlash, Vremya, Abai, Vlast, conflict, Kazakhstani mass-media.

Капқызы Е.

к.ф.н., ст. преподаватель, Университет им. Сулеймана Демиреля, Казахстан, г. Каскелен,  
e-mail: Yessengul.kap@sdu.edu.kz

### Конфликт между Россией и Украиной: взгляд казахстанских СМИ

Данное исследование посвящено проведению контент- и дискурс-анализов того, каким образом конфликт между Украиной и Россией был освещен на страницах общественно-политических газет и веб-сайтов, издаваемых в Казахстане на двух языках (казахском, русском).

В качестве объекта исследования выступает одна из газет на казахском языке – «Жас Алаш», придерживающаяся оппозиционных взглядов. Вторая газета – «Время», издаваемая на русском языке. Собственник газеты – ТОО «Издательство «Время» (правообладатель ОАО «Время»). В свою очередь, казахстанский сайт www.abai.kz в сравнении с другими государственными средствами информации отличается распространением достаточно свободного контента. Сайт www.abai.kz распространяет информацию с 2009 года и, согласно рейтингу zero.kz, входит в первую сотню наиболее популярных сайтов (согласно рейтингу 2015 года). Известно, что сайт www.vlast.kz, распространяющий информацию на русском языке, является частным.

С этой целью было отобрано четыре схожих средства информации. Основная задача – выявить особенности контента изданий, распространяющих информацию на казахском и русском языках. В исследовании использовался метод контент-анализа. Вместе с тем был проведен дискурс-анализ отдельных текстов.

Известно, что в феврале 2014 года началось политическое противостояние между Россией и Украиной, и по мнению экспертов, казахстанская пресса стремилась дать оценку данному событию с российской политической точки зрения. Они отмечают, что несмотря на попытки некоторых средств информации провести самостоятельные поиски, установленная со стороны государства жесткая цензура создавала препятствия для независимой экспертной оценки события. По этой же причине, чтобы взвесить объективные и субъективные оценки данного события, мы взяли за данное исследование. Исследование публикаций в названных газетах и сайтах охватывает период с февраля по декабрь 2014 года.

На данный момент в газете «Жас Алаш» по теме Украины было опубликовано 29 статей, в газете «Время» – 27, то есть количество статей в двух газетах одинаково. На сайте www.abai.kz в общем – 61 статья, на сайте www.vlast.kz – 37. Следовательно, на сайте www.abai.kz количество статей почти в два раза больше. Вместе с тем, были проанализированы использовавшийся в статьях лексикон, характер написания статьи (дающий оценку событию), личная точка зрения спикеров (экспертов) и журналистов.

**Ключевые слова:** Украина, Россия, Жас Алаш, Время, Абай, Власть, конфликт, Казахстанские медиа.

### Кіріспе

Қазақстанда 1995 жылы қабылданған Конституцияның 7-бабының I тармағы бойынша, қазақ тілі – мемлекеттік тіл, осы баптың 2 тармағы бойынша, орыс тілі – мемлекеттік мекемелерде және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында қазақ тілі мен тең дәрежеде, ресми түрде қолданылады [ҚР Конституциясы]. Сол себепті де, Қазақстанда орыстілді және қазақтілді қоғам қалыптасып отыр. Қостілділік белең алған қоғамның ақпараты да екітілді.

Соған қарамастан, екітілді қоғамның кез келген толғақты мәселеге деген көзқарасы әлі күнге дейін зерттеу нысанына айналған емес. Әсіресе, қақтығыстар және олардың баспасөзде берілу деңгейі, қазақ және орыс тілді қоғамның мәселеге деген көзқарасы сарапқа салынбаған. Сондықтан 2014 жылғы Украина тақырыбының Қазақстан БАҚ-тарында қалай көрініс тапқанын зерделеуді жөн көріп отырмыз.

#### Зерттеудің мақсаты:

Ғылыми мақаланың мақсаты – бұрынғы пост кеңестік кеңістіктегі көршілес екі елдің саяси

қақтығысы және оның салдары, Еуразиялық экономикалық одаққа мүше Қазақстанға оның ықпалы жайлы пікірлердің орыс және қазақтілді ақпарат құралдарындағы көрінісін сипаттау.

Біріншіден, Қазақстандағы қостілді ақпарат құралдары зерттеу объектісі ретінде алынған жоқ.

Екіншіден, журналистік тұрғыдан контент анализ жасалынған жоқ.

Үшіншіден, Украина және Ресей қақтығысының Қазақстан БАҚ-тарындағы көрінісі жайлы талдау әлі жасалынған жоқ.

Қазақстанда қостілді қоғамның мәселені беру, сипаттау, журналистік тұжырымдардың жасалуы әлі күнге зерттеу объектісіне айналмай отыр.

Сол себепті де біз бұл зерттеуді қолға алып отырмыз.

Аталған оқиғаға қалай сипат берілгенін айқындау мақсатында зерттеуде қазақ қоғамына танымал қазақ-орыс тілдерінде хабар тарататын газеттер мен веб-сайттар таңдалып алынды. Мақалалар 2014 жылдың сәуір айынан желтоқсан айына дейінгі аралықты қамтиды.

#### **Зерттеу сауалдары:**

**RQ1:** Оқиғаның басты кейіпкерлері (Украина, Ресей, Майданшылар, Қырым, ереуілшілер) ақпарат құралдарында қалай сипатталады?

**RQ2:** Екі ел арасындағы қақтығыстардың себебі ретінде қандай факторлар сипатталған?

**RQ3:** Екі ел арасындағы қақтығыстарды сипаттау барысында орыстілді басылым мен қазақтілді ақпарат құралына ортақ ұқсас жағдайлар мен өзгешеліктер неде?

**RQ4:** Ақпарат құралдарының осы оқиғаға қатысты ортақ көзқарастары мен тұжырымдары болды ма?

#### **Зерттеудің әдіснамасы:**

Зерттеу жүргізу барысында гуманитарлық ғылымдар саласында тым танымал екі түрлі зерттеу әдіснамасын қолдануды жөн көріп отырмыз. Оның бірі – тым ертеден қолданылып келе жатқан контент анализ, екіншісі – дискурс анализ. Зерттеу барысында сандық және сапалық көрсеткіштерге де көбірек назар аударылды.

Контент анализ дегеніміз (ағылшын тілінде контент – мазмұн деген мағынаны білдіреді) – мазмұндық талдау, қоғамдық ғылымдар саласын зерттеуде қолданылатын стандартты методика. Оның зерттеу объектісі ретінде мәтіндік мазмұн массивтері мен коммуникативті корреспонденцияның өнімдері алынады. Ресейлік зерттеу дәстүрінде контент-анализ мәтіндер мен мәтіндік массивтерді сандық тұрғыдан айқындайды. Контент-анализдің пәлсапалық маңызы мә-

тіндік материалдың көп түрлілігінен мәтін мазмұнының абстракт моделіне қарай ойысуы. О.Т. Манаевтың айқындауынша [Методологические и методические проблемы контент анализа. Вып. 1-2. М., 1973], контент-анализ – құжаттардағы әртүрлі фактілер мен тенденцияларды өлшеу және айқындау мақсатында жасалатын сапалы-сандық талдау. Оның айтуынша, контент-анализдің ерекшелігі – құжаттарды әлеуметтік контексте алып қарастырады. Ол газеттердің саяси бағытын айқындау мақсатында зерттеудің негізгі әдісі ретінде қолданылуы, өзге әдістермен қатар қолданылуы (мәселен, БАҚ қалыптасу тиімділігін зерттеуде), көмекші немесе бақылаушы тәсіл ретінде (мәселен, ашық сауалнамаларға берілген жауаптарды классификациялаған кезде) мүмкін. Контент-анализ ең әуелі ХХ ғасырдың 30-жылдарында Америкада әлеуметтік ғылымдарда қолданыла бастаған. Алғашында бұл әдіс журналистика мен әдебиеттану ғылымында қолданылды. Контент-анализдің негізгі процедурасын америкалық әлеуметтанушылар Х. Лассуэлл мен Б. Берелсон жасап шығарған болатын. Контент-анализ әдісінің негізгі мақсаты – зерттеліп отырған объектінің мазмұнының белгілі бір жекелеген бөліктерін нысанаға алып, алынған мәліметтердің квантификациялауға негізделеді.

*И. Дмитриевтің* пайымына сүйенсек [Методы анализа документов в социологических исследованиях. М., 1985], қазіргі таңда контент-анализдің негізгі процедураларына:

1. Контент-анализдің мағыналық бірліктерінің айқындалуы. Олар:

А) жекелеген терминдерде көрініс тапқан түсініктер;

Б) радиобағдарламаларда, мақалаларда, мәтіндер бөлігінде, бүтін абзацтарда көрініс тапқан тақырыптар;

В) адамдардың аттары, фамилиялары;

Г) оқиғалар, деректер, т.б.

Контент-анализдің бірліктері мазмұнға, мақсат пен міндетке және нақты зерттеудің гипотезіне орай айқындалады.

2. Сараптаманың бірліктерімен сай келмеуі мүмкін есептік бірліктерінің айқындалуы. Бірінші жағдайда процедура айқындалған мағыналық бірліктің қайталануының жиілігіне сүйенсе, екінші жағдайда зерттеуші сараптап отырған материалының негізінде және сарапбал санаға сүйене отырып, есептеудің бірліктерін өзі алға тартады. Олар:

А) мәтіндердің ұзақтығы;

Б) мағыналық бірліктермен толтырылған мәтін көлемі;

В) жолдардың саны (абзацтар, белгілер, мәтіндер бағаны);

Г) радио және ТВ-ден берілген трансляцияның ұзақтығы;

Д) аудио және бейнежазбалар таспасының метражы;

Е) белгілі бір мазмұнға арналған суреттер саны.

Біз бұл зерттеуде контент-анализбен қатар жекелеген мәтіндерге дискурс анализ да жасалды. Дискурс-анализдің басты мақсаты кешенді социолінгвистикалық әдіс арқылы дискурсты айқындау. Джонатан Поттер дискурс-анализде «негізгі назар қоршаған орта мен қоғамның дискурста жасалған ішкі психологиялық жағдайларына аударылатынын» [Социологическая энциклопедия / под общ. ред. А.Н. Данилова. Минск, 2003] айтады.

Дискурс – маңыз беру. Дискурс – бұл әлемнің бейнесін әртүрлі тәсілдермен жасауда маңызды рөл ойнайды. Біздің әртүрлі мәселе жайындағы цитаталарымыз, біздің сөздеріміз, әлденені сипаттауымыз, басқа адамдарға белгілі деңгейде әсер етеді. Сол арқылы біз айналамыздағылардың қабылдауы мен түсінігіне ықпал етеміз, сөйтіп біздің шынайы өміріміз бен өзгелердің, әлеуметтік әлемнің санасында көрініс табуына (дискурс жасауға) ықпал етеміз. Дискурс-анализдің бастауы – гуманитарлық білімнің әртүрлі саласына қатысты (әлеуметтік психология, лингвистика, социология, философия). Қорыта айтқанда, дискурс-анализ – мәтіндердің құрылымдық-семиотикалық зерттеуі және оның тыңдаушыға/оқушыға тигізер әсерін айқындау. Мәтіннің жасырын мәні зерттеледі.

Зерттеу нәтижесі:

### БАҚ сипаты

Мерзімді баспасөз

№	БАҚ атауы	Аудиториясы	Мерзімділігі	Таралымы, аудиториясы (бар болса)	Көлемі (бет саны)	Меншік иесі (мемлекеттік, жекеменшік)
121	Жас Алаш	Республикалық	Аптасына 2 рет	67363	6-8 бет	«Жас Алаш» ЖШС
2	Время	Республикалық Қоғамдық-саяси	Аптасына 3 рет	131 975 Zero.kz рейтингісі бойынша 26 орын	12 бет	ТОО «Издательство “Время”» (правопреемник О АО “Время”).

Онлайн басылым

1	www.abai.kz	Жалпыұлттық республикалық	Күн сайын жаңаланады	Zero.kz рейтингісі бойынша 93 орында, күніне 8000 адам кіреді		«Абай ақпарат» қазақ интернет кеңістігін дамыту қоры
2	www.vlast.kz	Республикалық	Күн сайын жаңаланады	Zero.kz рейтингісі бойынша 57 орында, күніне 14000 адам кіреді		www.vlast.kz

### «Жас Алаш» және «Время» газеттері бойынша:

Аталған аралықта Украина мен Ресей қақтығысы тақырыбында жарық көрген мақалалар мен ақпараттардың барлығы назарға алынды. Барлығы – 51 мақала, оның – 24-і «Жас Алаш» газетінде, 27-сі – «Время» газетінде жарық көрген. Яғни, екі ақпарат құралында жарияланған мақалалардың саны

деңгейлес. Бұл ретте ескере кететін бір жайт, «Время» газетіндегі кейбір мақалалар өзге ақпарат құралдарына сілтеме беріле отырып, көшіріліп басылған.

Мәселен «Время» газетінде жарық көрген 27 мақаланың – 13-і Ресей, Украина және өзге де шетелдік басылымдардан алынған. Яғни, «Время» газетінің өз контенті – 14 (1-диаграмма).

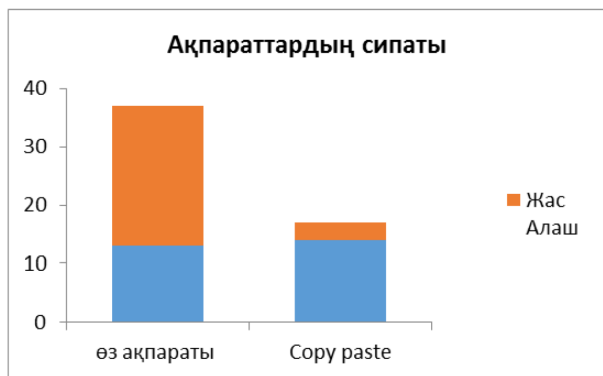


Диаграмма - 1

Алайда, соған қарамастан, біз ондағы барлық контентті сараптауды жөн көріп отырмыз. «Жас Алаш» газетінде «Время» газетімен салыстырғанда сәл өзгешелік бар. Біріншіден, ол орыстілді басылымдардың ақпаратын пайдаланғанымен, аударып басады. Екіншіден, 27 мақаланың 3-еуі өзге контенттен аударылып басылған, қалғандары «Жас Алаш» газетінің өз контенті.

**Жарияланымдар сипаты**

Бұл ретте біз жарияланымдар сипатын төмендегі критерийлерге сүйене отырып жасадық.

*Баға беруде қойылатын негізгі талаптар*

**Бейтарап:**

Этикаға сай, алауыздық тудырмайтын лексиканы қолдану

Объективті сараптамалық баға беру

Субъективті баға беру:

Әлденені не әлдекімді жағымсыз қабылдауды қалыптастыратын жалпы ниет

Ирония немесе сарказм секілді әдіс-тәсілдерді қолдану

Алауыздық, шеттету тудыратын сипаттағы сөздер

Ксенофобия сезімін тудыратын, күш көрсетуге, зорлық-зомбылыққа, ұлтаралық, нәсілшілдік және тағы басқа қақтығыстарға шақыратын сөздер

Әлденені немесе әлдекімді мақсатты түрде төмендету.

Біздің көздеп отырған нысанамыз 2014 жылғы Ресей мен Украина қақтығысы, Қырым түбегінің Ресейге өтуі, Еуразиялық экономикалық одаққа мүше, яғни Ресейдің одақтасы Қазақстанда бұл оқиғаға ақпарат құралдары қандай көзқарас тұрғысынан баға берді. Ақпарат құралдары екі елдің қақтығысына баға бере отырып, кімге жақтасады? Украинаға ма, жоқ әлде Ресейге ме? Оқиғаға кімдерді кінәлі деп есептейді? Әлде бейтарап тұрғыдан қарастыра ма?

Сонымен, «Время» газетінде осы аралықта жарық көрген мақалалардың басым көпшілігі өзге ақпараттан көшірілген екендігін айттық. Яғни, «Время» газетінде Украина мен Ресей шиеленісі туралы ақпараттардың немесе мақалалардың басым бөлігі өзге контенттерден алынып отыр. Бұл ретте «Времениның» тақырыпты берудегі мақсаты не? Қоғамды ақпараттандыру ма, жоқ тараптардың біріне жақтасу ма? Осы тұрғыдан алғанда берілген ақпараттардың басым бөлігінің «бейтарап сипатта» жарияланғанын көреміз. Мәселен:

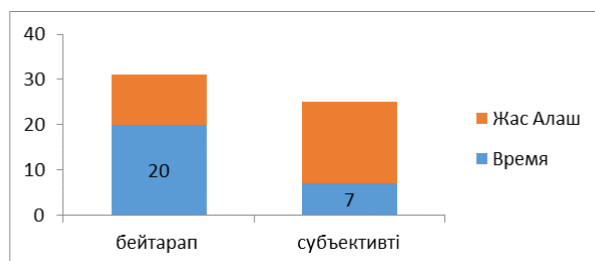


Диаграмма-2

2-диаграммаға сүйенер болсақ, субъективті, яғни не Украинаның, не Ресейді жақтаған мақалалар саны мүлдем аз – 27 мақаланың 7-еуінің авторы ондағы жағдайға өз көзқарасын білдіріп, өзі тарапынан баға береді. Алайда, олардың екеуі өзге ақпарат құралдарынан көшіріліп басылған. Әрі бұл мақалалардың басым көпшілігі ақпараттық сипатта. Газетте Украина мен Ресей арасындағы текетіреске байланысты сараптама мақалалар өте аз. Мәселен:

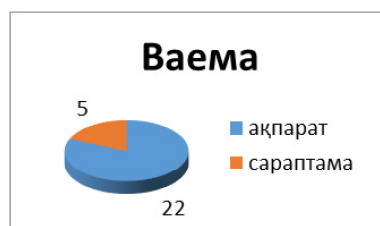


Диаграмма – 3

3-диаграммаға сүйенер болсақ, «Времениның» Украина мен Ресей арасындағы саяси қақтығысқа қатысты ұстанған ұстанымы айқын. Тек қоғамды ақпараттандыру мақсаты айқын болған. «Жас Алаш» газетінде жағдай басқаша. Жоғарыда айтып өткеніміздей, «жасалаштықтар» өзге ақпарат құралдарынан көшіріп басуды мақсат етпейді. Украина мен Ресей текетіресіне қатысты өз ақпаратын ұсы-

нуды жөн санайды. «Жас Алаштың» мақсаты – қоғамды ақпараттандырумен қатар, болып жатқан оқиғаға өз үнін қосу, көзқарастарын білдіру. Бұл ретте мақалаларға контенттік талдау жасай отырып, «Жас Алаш» газетінің оқиғаға байланысты өз тұжырымын, өз ұстанымын тануға болады. Ондағы мақалалардың 18-і субъективті бағытта, яғни, газет ашықтан-ашық Ресейдің саясатын айыптайды. Ресейдің Қырымды аннексиялағанын және Украинаға әскерилерін заңсыз кіргізгендігін кінәлай отырып, «басқыншы» сөзін жиі пайдаланады. Оны мына мысалдан табуға болады: «Аю орманнан ақырып шықты» (28 қазан 2014 ж.) атты Е. Көшербайдың мақаласында: «Бұл соғысты Ресей бастамағанда, кім бастады? Қырымды басып алған кім? Әрине, Путин! Украинаның шығысында кімдер соғысып жүр? Басым көпшілігі – Ресейдің әскері. Украинаның әуе кеңістігінде малайзиялық жолаушылар ұшағын атып түсірген кімнің қаруы? Ресейдің қаруы. Батыс елдері не үшін Ресейге жаппай санкция салып жатыр? Украинада соғыс бастағаны үшін!» [Жас Алаш]. Келтірілген мысалға назар салсаңыз, мақалада автордың субъективті көзқарасы айқын. Бұл ретте, авторлық көзқарас қандай болуы тиіс деген тұжырымға анықтама бере кеткен жөн секілді. Ресейлік теоретик Е.П. Прохоров «Введение в теорию журналистики» атты еңбегінде журналистің жеке көзқарасын ақтайтын мәселелер ретінде – әлеуметтік көзқарасты айтады. «Әлеуметтік көзқарас – қоғамның кез келген қабатының мүддесі тұрғысынан сөз алу – барлық қоғам мүддесін бір мезетте бір сәттік өкілдігімен бұқаралық ақпарат қызметінің сипатын анықтайды» [Введение в теорию журналистики.] – дейді ол. Ал Д.С. Авраамов «Журналистикада ақпарат тұтыну заты емес, қоғамдық

игілік ретінде түсіндіріледі. Яғни, журналист әрбір хабарлаған ақпараты үшін жауапкершілікті мойнына алады. Ол БАҚ-ты бақылаушылардың алдында ғана емес, бәрінен бұрын әртүрлі әлеуметтік мүдделерді ескере отырып, кең ауқымды қауымдастықтың алдында жауапты. Әлеуметтік жауапкершілік журналистің барлық жағдайда адамгершілік тұрғысынан жұмыс атқарғандығын талап етеді» [Методы анализа документов в социологических исследованиях. М., 1985] – дейді ол. Яғни, журналистер халықты соғысқа үндемеу, терроризм мен басқыншылыққа шақырмау, педофильдер мен суицид оқиғаларын ашықтан ашық сынауға құқылы. Бұл жалпы адамгершілік негіздерінен туындап отыр. Бірақ, соған қарамастан журналистердің саяси, әлеуметтік проблемаларды, қақтығыс аймақтарынан оқиғаны хабарлауда, шиеленіс аймақтары жайында ақпарат таратқанда субъективті көзқарас таныта алмайды.

The Times газетінің жас журналистерге арналған кеңес бетінде авторлар Amanda Christy Brown мен Katherine Schulten «News and ‘News Analysis’: Navigating Fact and Opinion in The Times» атты мақалада кез келген мақаланың дерек пен дәйекке негізделуі қажеттігі айтылады. Яғни, дерексіз айтылған кез келген тұжырым журналисті ақтамауы тиіс.

Біз арнайы түрде екі газеттегі спикерлерді салыстырдық әрі олардың қандай топ өкілдерінен екендігін анықтадық. Мәселен, «Время» газетінде 112 спикер кездессе, «Жас Алаш» газетінде 21 спикер кездеседі, біз авторларды да қоса есептедік. Олардың арасында «Время» газетінде мемлекеттік органдар өкілдері – 66-ға жетсе, «Жас Алаш» газетінде ол біршама аз – 3. Керісінше, қоғамдық-азаматтық сектор – «Жас Алашта» – 12, «Время» газетінде – 8.

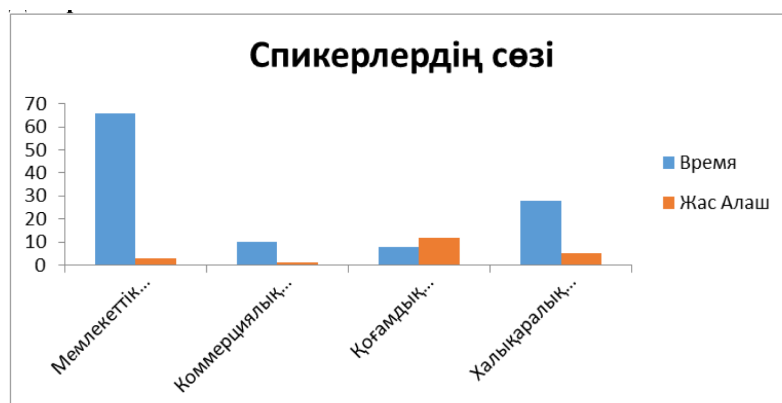


Диаграмма – 5

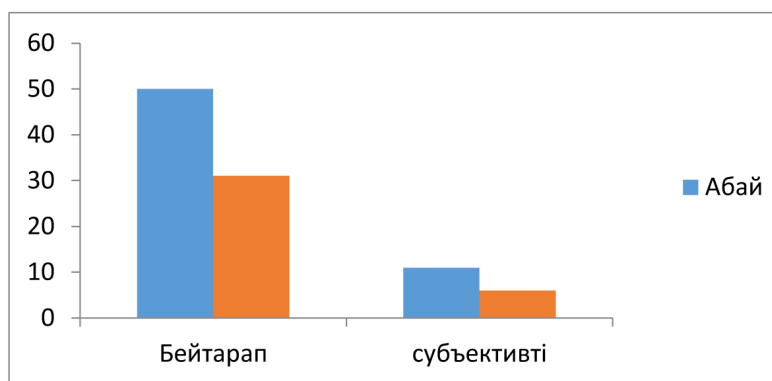
**www.abai.kz және www.vlast.kz сайттары бойынша:**

2014 жылдың ақпан айынан 2014 жылдың соңына дейін **www.abai.kz** сайтында – 61, **www.vlast.kz** сайтында – **37 мақала жарияланған**. Яғни, «Власть» сайтында жарияланған мақалалардың саны «Абай» сайтындағы

мақалалардан 2 есеге дейін кем.

Сонымен, **www.abai.kz** және **www.vlast.kz** сайттарына мәтіндік және дискурстық талдау жасай отырып, ондағы кездесетін бағалаулар мен спикерлердің қамтылуын төмендегідей сипаттауға болады:

Жарияланымдар сипаты:



Яғни, **www.abai.kz** – тегі 61 мақаланың 50-і бейтарап, 11-і субъективті болса, **www.vlast.kz** сайтындағы 37 мақаланың 31-і бейтарап, 6-уы

субъективті. Демек, **www.abai.kz** те, **www.vlast.kz** сайты да мәселені бейтарап тұрғыдан қарастыруды жөн деп тапқан.



**Дискурс анализ**

Сондай-ақ, газет журналистерінің де оқиғаға баға берудегі қолданған лексикаларына дискурс

анализ жасалды. Мәселен, «Жаңаөзен оқиғасын» сипаттаудағы «Время» газеті мен «Жас Алаш» газетінде қолданылатын лексикондар:

**1-кесте**

Время	Жас Алаш
Беспорядки в Киеве	Ресейдің басқыншыл саясаты

захват	сепаратизм
Российские военнослужащие	Ресейшіл саясаткерлер
Драматические события	Қырымға қол салған
Украинские воиска	Жікшілдер (Қырымдағы референдум жайлы)
Утраченные территории	Жасанды референдум

Украина мен Ресей арасындағы қақтығысты бағалау тұрғысынан «Абай» сайты мен «Власть» сайтында белгілі бір ұқсастықты байқаймыз. Ол екі ел қарым-қатынасына бейтарап тұрғыдан баға беру.

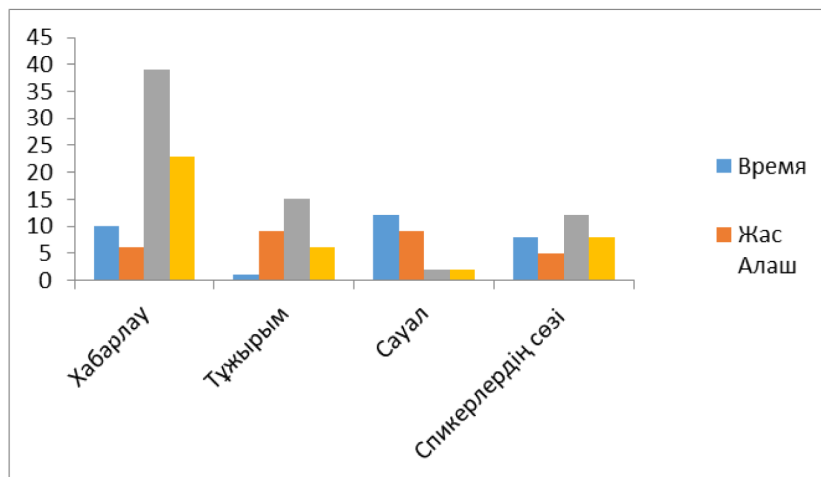
**Abai.kz**

- 1) арандатушылық – басқыншылық пиғылдағы дойыр озбырлық
- 2) Еуропадағы сепаратистік, ашық түрде фашистік, әсіре ұлтшыл бағыттағы маргиналды топтардың өкілдері
- 3) Кремльдің тыңшылары
- 4) сепаратистік, жартылай криминалды
- 5) Ресейдің Қырымдағы қылмыстық авантюрасы
- 6) «бассыздыққа»

- 7) ресейшіл демонстранттар
- 8) орыс шовинистерінің
- 9) Украинада сепаратистік

**www.vlast.kz**

Қрым провозглашен независимым суверенным государством  
 путинского ставленника  
 Российская сепаратистская мафия  
 фиктивный выбор  
 конфликт в Украине  
 настроенные ополченцы  
 пророссийские сепаратисты  
 Сол секілді ақпарат құралдарындағы тақырыптардың да дискурсын тексеруді жөн көрдік.  
 Мәселен:



Яғни, басылымдардағы тақырыптардан-ақ, олардың тақырыпты берудегі мақсатын айқын аңғаруға болады.

Демек, біз нысанаға алған зерттеу объектілеріндегі мақалалардың сипаты да, ұстанған бағыты да әртүрлі болғанын, сөйтіп Ресей мен Украинадағы қақтығыстың жергілікті БАҚ-тардағы әр түрлі сипаты арқылы толыққанды

объективті ақпарат алудың қиын екендігін аңғаруға болады.

**Қорытынды**

Қорыта айтқанда, екі түрлі тілде ақпарат тарататын ақпарат құралдары Ресей Украина қақтығысына екі түрлі сипат береді, екі түрлі



бағалайды. «Время» оқиғаны барынша спикерлер сөзі арқылы бағалауға тырысса, «Жас Алаш» газеті Ресейдің саясатын ашықтан ашық кінәлайды. Ал [www.abai.kz](http://www.abai.kz) пен [www.vlast.kz](http://www.vlast.kz) сайттарында жағдай өзгеше екі сайт та Ресей-Украина қақтығысына Ресейді кінәлі етіп көрсетеді. Алайда, Абай сайты бұл пікірін ашықтан ашық білдірсе, Власть сайты спикерлер арқылы беріп отырған.

### Әдебиеттер

Орыс тіліндегі журналдар:

Bejlinson L.S. Funkcii institucional'nogo diskursa // Vestnik Irkutskogo lingvisticheskogo universiteta. №3., 2009. – S. 142-147. (Bejlinson L.S. Functions of institutional discourse// Bulletin of the Irkutsk linguistic university. №3., 2009. – S. 142-147.)

Кітаптар:

Bol'shoj psihologicheskij slovar'. Pod obshh. red. B.G. Meshherjakova, V.P. Zinchenko. Moskva, 2004. (Great psychology dictionary. Edited by B.G. Meshherjakova, V.P. Zinchenko. Moscow, 2004)

Metodologicheskie i metodicheskie problemy kontent-analiza. Vyp. 1-2. M., 1973. (Methodological and method problems of content analyze. First edition, M., 1973)

Metody analiza dokumentov v sociologicheskikh issledovaniyah. M., 1985; (Methods of document analysis in sociological research. M., 1985)

Sociologicheskaja jenciklopedija. Pod obshh. red. A.N. Danilova. Minsk, 2003. (Sociological encyclopedia. Editor A. N. Danilova. Minsk, 2003)

Dridze T.M. Tekstovaja dejatel'nost' v strukture social'noj kommunikacii. M., 1984; (Dridze T.M. Text performance in the structure of social communication. M., 1984)

+Jeffektivnost' sredstv massovoj informacii. M., 1986. (The effectiveness of media. M., 1986)

Borisova I. N. Russkij razgovornyj dialog. – Ekaterinburg: Izd-vo Ural'skogo universiteta, 2001. (Borisova I. N. Russian colloquial dialogue. - Ekaterinburg: Ural University publishing house, 2001)

Karasik V.I. Jazykovoju krug: lichnost', koncepty, diskurs. – M.: Gnozis., 2004. (Linguistic circle: identity, concept, discourse. – M.: Gnozis, 2004.)

Makarov M. L. Osnovy teorii diskursa. – M.: Gnozis, 2003. (Makarov M.L. The theory of discourse – M.: Gnozis, 2003.)

Интернет ресурстар:

Ағылшын тілінде:

News and 'News Analysis': Navigating Fact and Opinion in The Times. <https://learning.blogs.nytimes.com/2013/01/17/news-and-news-analysis-navigating-fact-and-opinion-in-the-times/>

Орыс тілінде:

Dem'jankov V.Z. Teorija prototipov v semantike i pragmatike jazyka. [http://www.infolex.ru/Prot.html#\\_Toc32159109](http://www.infolex.ru/Prot.html#_Toc32159109).  
[http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000\\_](http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_)

Газеттер:

Zhas Alash gazetі, 2014 jil, aqpan – jeltoqsan (Zhas Alash newspaper, February - December)

Vremya, 2014 jil, aqpan – jeltoqsan (Vremya newspaper, February - December)

Интернет ресурстар:

[www.abai.kz](http://www.abai.kz)

[www.vlast.kz](http://www.vlast.kz)